

[illegible]

```
graph LR; A[અર્થશાસ્ત્ર] --> B[ગ્રીકમાં  
Oikonomikos  
(ઓઇકોનોમીકોસ)]; A --> C[અંગ્રેજીમાં Economics]; B --> D["Oikos  
ઘરવખરી કે જે વ્યક્તિગત  
માલિકીની હોય."]; B --> E["Nomos  
ઘરના સામાનનું  
વ્યવસ્થાપન કરવાની રીત"]
```

અર્થશાસ્ત્ર

ગ્રીકમાં
Oikonomikos
(ઓઇકોનોમીકોસ)

અંગ્રેજીમાં Economics

Oikos
ઘરવખરી કે જે વ્યક્તિગત
માલિકીની હોય.

Nomos
ઘરના સામાનનું
વ્યવસ્થાપન કરવાની રીત

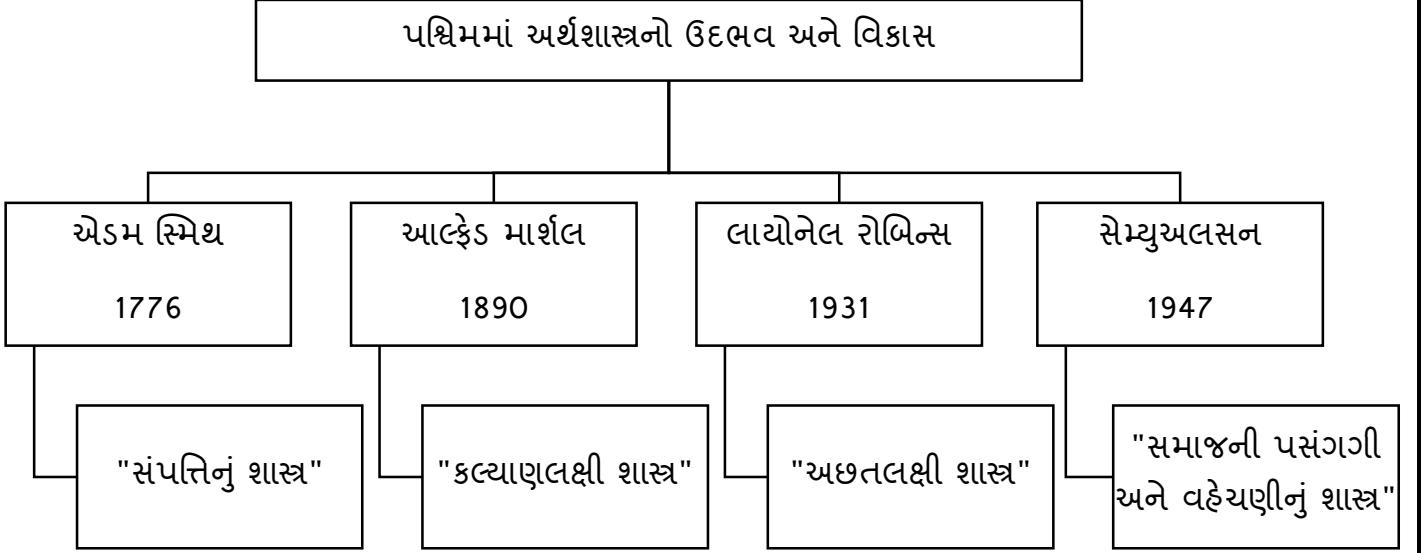
માનવીની આર્થિક સમસ્યાઓના ઉકેલ માટે તથા માનવીના આર્થિક વર્તનનો અભ્યાસ કરતું શાસ્ત્ર એટલે અર્થશાસ્ત્ર.

વ્યક્તિ ભૌતિક સુખની પ્રાપ્તિ માટે અને જીવનનિર્વાહ માટે અર્થપુર્ણ પ્રવૃત્તિ કરી આવક મેળવે છે. માનવીની આ આર્થિક પ્રવૃત્તિનું ચિંતન ભારતીય સંસ્કૃતિમાં થાય છે.

કૌટિલ્યના મતે ‘મનુષ્યની વૃત્તિ અર્થ છે, મનુષ્યના વસવાટવાળી ભુમિ અર્થ છે, તેવી પૃથ્વીના લાભ અને પાલનાનાં ઉપાયો દશાવતું શાસ્ત્ર એટલે અર્થશાસ્ત્ર’.

ભારતીય ચિંતનમાં કેન્દ્રસ્થાને આર્થિક પ્રવૃત્તિની સાથે માનવકલ્યાણનો પણ વિચાર થાય છે. તેથી કૌટિલ્યનું અર્થશાસ્ત્ર અર્થ’નીતિશાસ્ત્ર કહેવાય છે.

કૌટિલ્યે આર્થિક વિચારમાં જાહેર અને સામુહિક વર્તનવાળી આર્થિક પ્રવૃત્તિ કેન્દ્રસ્થાને રાખી છે. તે સંદર્ભે રાજાશાહી રાજ્યવ્યવસ્થા અને કૃષિપ્રધાન અર્થવ્યવસ્થાને ધ્યાનમાં રાખી માર્ગદર્શન રજૂ કર્યું હતું.

→ ઉદભવ :

પશ્ચિમમાં અર્થશાસ્ત્રનો ઉદભવ તત્ત્વચિંતક એરીસ્ટોટલે *oconomica* દ્વારા રજૂ કર્યું. જેમાં તેમણે ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ બાદ જેમ ઉદ્યોગ ક્ષેત્રે સુક્ષ્મ શ્રમ વિભાજન અને વિશિષ્ટીકરણ(કોઈ એક કામ એક જ વ્યક્તિ દ્વારા થાય અને તેમાં જ તે કુશળતા મેળવે ત્યારે તેને વિશિષ્ટીકરણ થયું કહેવાય.) થયું. તેમ જ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં અભ્યાસ અને સંશોધનમાં પણ વિશિષ્ટીકરણ થયું એવી રજૂઆત કરી છે.

તેમના તત્ત્વચિંતનના પરિણામે અભ્યાસની પદ્ધતિ માત્ર તર્ક કે કલ્પના આધારિત ન રહેતા પ્રયોગ અને ચકાસણી આધારિત વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ દ્વારા શરૂઆત થઈ. તેથી અર્થશાસ્ત્રનો સ્વતંત્ર વિષય તરીકેના અભ્યાસની શરૂઆત થઈ હતી.

પ્રશ્ન ૩ – એડમ સ્મિથની વ્યાખ્યા સમજાવો.

ઔદ્યોગિક ક્રાંતિના પરિણામે મોટા યંત્રો, મોટા પાવે મુડીરોકાણ અને આર્થિક કેન્દ્રીકરણ જેવી નવી આર્થિક-સામાજિક વ્યવસ્થા ઊભી થઈ. આ સંદર્ભમાં સંપત્તિના વધારાના કારણો શું હોઈ શકે ? તેના ચિંતનના આધારે એડમ સ્મિથે 1776ની સાલમાં અર્થશાસ્ત્રનું ચિંતન રજૂ કર્યું.

પુસ્તક : An Enquiry into the nature and causes of the wealth of Nation.

વ્યાખ્યા : ‘ઉત્પાદકના શ્રમ દ્વારા થયેલા ભૌતિક સંપત્તિના ઉત્પાદન, વપરાશ અને વિનીમયનો અભ્યાસ કરતું શાસ્ત્ર એટલે અર્થશાસ્ત્ર.’

વ્યાખ્યા પરથી બે બાબતો તારવી શકાય.

(1) અર્થશાસ્ત્રમાં માનવીની ભૌતિક સંપત્તિ મુખ્ય છે.

(2) અર્થશાસ્ત્રમાં ભૌતિક સંપત્તિના વપરાશ અને ઉત્પાદન, વિનિમયનો અભ્યાસ થાય છે.

એડમ સ્મિથે અર્થશાસ્ત્રનો સ્વતંત્ર અને વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી અભ્યાસ કર્યો. તેથી તેને ‘અર્થશાસ્ત્રના પિતા’નું બિરુદ મળ્યું. એડમ સ્મિથે અર્થશાસ્ત્રને સામાજિક વિજ્ઞાનનો દરજ્જો આપ્યો.

→ ટીકા :

તેણે માનવીના આર્થિક વર્તનના અભ્યાસમાં નીતિશાસ્ત્રને ધ્યાનમાં લીધું નથી. માત્ર સંપત્તિને ધ્યાનમાં રાખી માનવકલ્યાણની ઉપેક્ષા કરી છે.

પ્રશ્ન 4 – આલ્ફ્રેડ માર્શલની વ્યાખ્યા સમજાવો.

આલ્ફ્રેડ માર્શલ બ્રિટનના અર્થશાસ્ત્રી હતા. તેમણે અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી 1890માં ‘કલ્યાણલક્ષી શાસ્ત્ર’નો ખ્યાલ વિકસાવ્યો.

પુસ્તક : Principal of Economics

વ્યાખ્યા : ‘અર્થશાસ્ત્ર માનવીની રોજિંદી જિંદગીના આર્થિક વ્યવહારનો અભ્યાસ કરે છે. જેમાં તે ભૌતિક ચીજવસ્તુના વપરાશથી સુખાકારી મેળવે છે.’

તેમણે સંપત્તિને સાધ્ય નહીં પણ સાધન તરીકે ગણાવ્યું. માર્શલે માનવીની ભૌતિક ચીજવસ્તુના વપરાશથી સુખાકારી કેવી રીતે મેળવવા પ્રયાસ કરે છે? તેનો અભ્યાસ કર્યો છે. તેમણે અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસમાં માનવકલ્યાણને કેન્દ્રસ્થાને મુક્યું છે.

→ ટીકા :

માર્શલે કલ્યાણ માટે ભૌતિક અને માપી શકાય તેવી વસ્તુની જ વાત કરે છે અને અભૌતિક સેવાની ઉપેક્ષા કરે છે.

પ્રશ્ન 5 – રોબિન્સની અર્થશાસ્ત્રની વ્યાખ્યા સમજાવો.

પુસ્તક : 1931 – Nature and singnificance of economics.

વ્યાખ્યા : ‘અર્થશાસ્ત્ર એવું શાસ્ત્ર છે કે જે માણસ પોતાની જરૂરિયાતોને વૈકલ્પિક ઉપયોગ ધરાવતા મર્યાદિત સાધનો વચ્ચે કેવી રીતે મેળ બેસાડે છે તેના વર્તનનો અભ્યાસ કરે છે.’

અર્થશાસ્ત્ર માનવીની અમર્યાદિત અને વારંવાર ઉદભવતી જરૂરિયાતોને વૈકલ્પિક ઉપયોગવાળા મર્યાદિત સાધનો વડે કેવી રીતે સંતોષવી તેનું માર્ગદર્શન આપે છે.

રોબિન્સે અર્થશાસ્ત્રને વાસ્તવમાંથી વિજ્ઞાન તરીકે રજૂ કર્યું છે. તેમજ નૈતિક બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી. તેથી તે આદર્શવાદી શાસ્ત્ર નથી.

→ ટીકા :

રોબિન્સની વ્યાખ્યા માત્ર ઉત્પાદન અને વહેંચણી પર જ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.

પ્રશ્ન 6 - સેમ્યુઅલસનની અર્થશાસ્ત્રની વ્યાખ્યા આપો.

સેમ્યુઅલસને 1947માં અર્થશાસ્ત્રને વિકાસ સાથે સાંકળી વ્યાખ્યા આપી છે. તેમણે ‘સમાજની પસંદગીઓ અને વહેંચણી’ ના મુદ્દાને અર્થશાસ્ત્રમાં સ્થાન આવ્યું છે.

→ વ્યાખ્યા :

‘સમાજ કેવી રીતે પોતાના અછતવાળા સાધનો દ્વારા અગત્યની જરૂરિયાતોનું ઉત્પાદન કરે છે. અને જુદા જુદા લોકો વચ્ચે વેંચે છે. તેનો અભ્યાસ અર્થશાસ્ત્ર કરે છે.’

પ્રશ્ન 7 - આર્થિક અને બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિ વચ્ચેનો તફાવત સમજાવો. (3 માર્ક)

આર્થિક પ્રવૃત્તિ	મુદ્દા	બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિ
→ માણસ પોતાની જરૂરીયાતો સંતોષવાના હેતુસર, વસ્તુઓ અને સેવાઓના વિનિમય માટે આવક મેળવવાની કે ખર્ચ કરવાની જે પ્રવૃત્તિ કરે તેને આર્થિક પ્રવૃત્તિ કહે છે.	વ્યાખ્યા	→ જે પ્રવૃત્તિનો ઉદ્દેશ આવક મેળવવા ખર્ચ કરવાનો કે વિનિમયનો નથી તે સિવાયનો હોય તેને બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિ કહે છે.
→ ખેડૂતની ખેતી કરીને અનાજ ઉત્પાદન કરવાની પ્રવૃત્તિ.	ઉદાહરણ	→ દાન આપવાની પ્રવૃત્તિ.
→ આર્થિક પ્રવૃત્તિમાં કંઈક વળતર મેળવવાની અપેક્ષા હોય છે.	વળતરની અપેક્ષા	→ બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિ કોઈ પણ અપેક્ષા વિના માત્ર પ્રેમ, દયા, લાગણીથી પ્રેરાઈને થાય છે.
→ આર્થિક પ્રવૃત્તિમાં વસ્તુ કે સેવાનો વિનિમય અનિવાર્ય છે.	વિનિમય	→ બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિમાં વિનિમય સંકળાયેલો નથી.
→ આર્થિક પરિબલથી પ્રેરાઈને આર્થિક પ્રવૃત્તિ થાય છે.	પ્રેરકબળ	→ દયા, માયા, પ્રેમ વગેરે બિનઆર્થિક પ્રવૃત્તિના પ્રેરકબળ છે.

પ્રશ્ન 8 - એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો તફાવત આપો.

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર	મુદ્દા	સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર
→ જે અર્થશાસ્ત્રમાં કોઈ એક એકમનો અભ્યાસ થાય તેને એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર કહે છે.	અર્થ	→ જે અર્થશાસ્ત્રમાં સમગ્ર આર્થિક એકમનો અભ્યાસ એક સાથે થાય તેને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર કહે છે.
→ સુરતની હિરાની એક પેઢીનો અભ્યાસ.	ઉદાહરણ	→ સમગ્ર ભારતના હિરા ઉદ્યોગનો અભ્યાસ.
→ અભ્યાસનું કેન્દ્રબિંદુ એકમ હોય છે. દા.ત. - શ્રમિકના વળતરનો અભ્યાસ.	કેન્દ્રબિંદુ	→ અભ્યાસ નું કેન્દ્રબિંદુ સમષ્ટિ છે. દા.ત. - દેશની વસ્તી.
→ એકમલક્ષીનો ગ્રીક શબ્દ micro એટલે કે સુક્ષ્મલક્ષી થાય છે.	ગ્રીક શબ્દ	→ સમગ્રલક્ષીનો ગ્રીક શબ્દ macro એટલે કે બૃહદલક્ષી થાય છે.
→ એકમલક્ષીનો ખ્યાલ સંકુચિત છે.	ખ્યાલ	→ સમગ્રલક્ષીનો ખ્યાલ વિસ્તૃત છે.

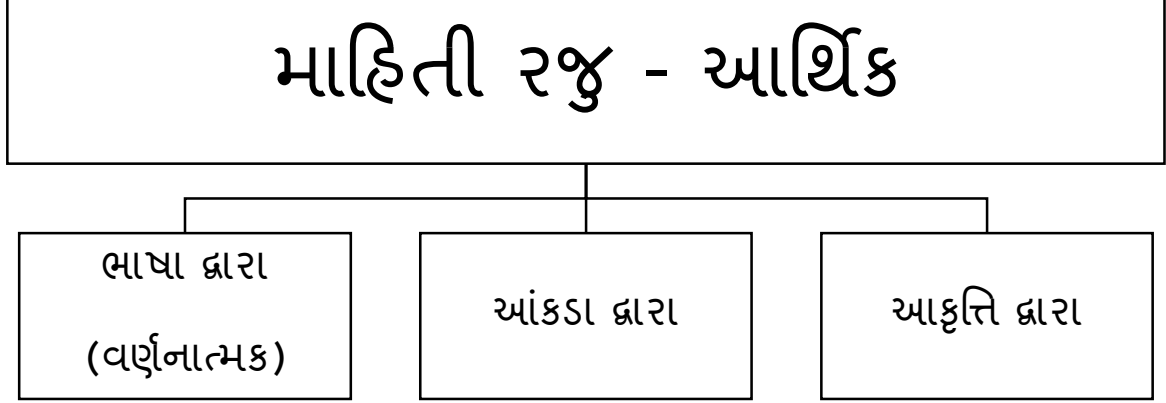
→ વસ્તુની કિંમત નિર્ધારણ, પેઢીની સમતુલા, શ્રમિકની સીમાંત ઉત્પાદકતા, વેતનનિર્ધારણ વગેરે એકમલક્ષીનું કાર્ય ક્ષેત્ર છે.

કાર્યક્ષેત્ર

→ સમગ્ર ભાવ સપાટીનું નિર્ધારણ, નાણાના મુલ્યોનો અભ્યાસ, રાષ્ટ્રીય આવકની ગણતરી વગેરે.

પ્રશ્ન 9 - આર્થિક માહિતીની રજૂઆત કરો.

અર્થશાસ્ત્રમાં આર્થિક બાબતનું વિશ્લેષણ થાય છે. આ વિશ્લેષણની રજૂઆત ત્રણ અલગ અલગ રીતે કરવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન 10 - માંગનો નિયમ સમજાવો.

“અન્ય પરિબળ યથાવત રહે. વસ્તુની કિંમતમાં ઘટાડો થતા માંગનું વિસ્તરણ થાય છે. જ્યારે કિંમતમાં વધારો થતા માંગનું સંકોચન થાય છે.

(1) ભાષા દ્વારા :

માંગનો નિયમ

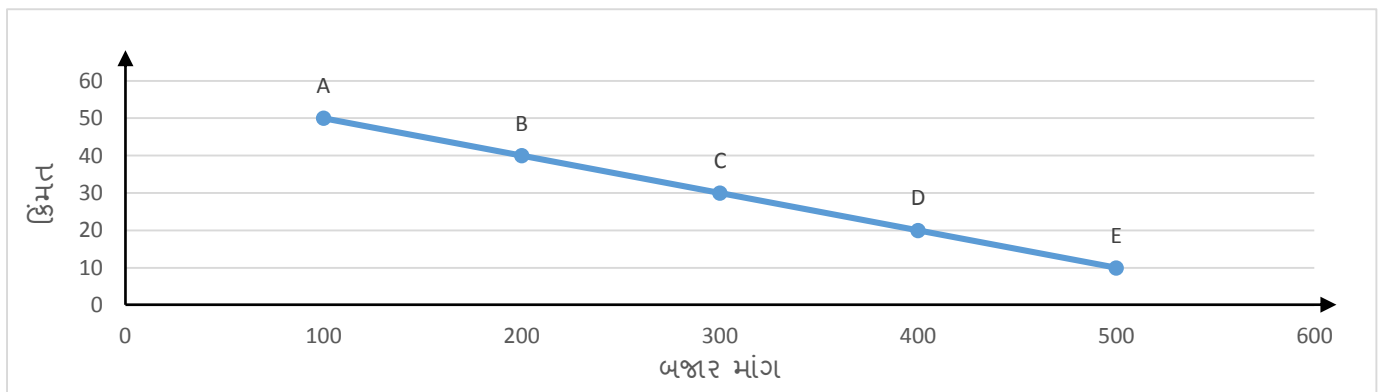
(2) આંકડા દ્વારા :

માંગનો નિયમ

બિંદુ	બજાર કિંમત	બજાર માંગ
A		500
B	20	400
C	30	300
D	40	200
E	50	100

(3) આકૃતિ દ્વારા :

માંગનો નિયમ

પ્રશ્ન 11 - આંકડાકીય માહિતિને આકૃતિ કે આલેખમાં રજુ કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો જણાવો.

અર્થશાસ્ત્રમાં સંશોધનના તારણો અને રજુઆતની વિશ્વસનીયતાનો આધાર આંકડાકીય માહિતી પર છે. જેના પરથી આલેખ કે આકૃતિની રજુઆત થાય છે. આલેખ કે આકૃતિ માહિતીને સરળતાથી સમજાવે છે. તેથી તેની રજુઆત સચોટ રીતે કરવા નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી.

(1) વિશ્વસનીય પ્રાપ્તિ સ્થાન :

આર્થિક સિદ્ધાંતો કે તારણો જેના આધારે રજુ કરવામાં આવ્યા હોય તે પ્રાપ્તિસ્થાન વિશ્વસનીય અને સર્વસામાન્ય હોવા જોઈએ. તથા સચોટતા દર્શાવવા કયા પ્રાપ્તિસ્થાનમાંથી માહિતી પ્રાપ્ત થઈ તેનો ઉલ્લેખ જરૂરી છે.

જેમ કે, ભારતમાં આર્થિક સ્થિતિ દર્શાવવા - કેન્દ્રિય આંકડાકીય સંસ્થા(CSO).

(2) સ્વતંત્ર અને પરતંત્ર ચલ :

બે કે વધુ ચલ(માહિતી) વચ્ચેનો સંબંધ આલેખ કે આકૃતિમાં રજુ કરતી વખતે સ્વતંત્ર ચલને આડી ધરી(x) ઉપર અને પરતંત્ર ચલને ઊભી ધરી(y) પર દર્શાવવું.

દા.ત. - દેશ, વર્ષ, ક્ષેત્ર વગેરે સ્વતંત્ર ચલ(x)

વસ્તી, ઉત્પાદન, આવક વગેરે પરતંત્ર ચલ(y)

બે ચલ વચ્ચેના કાર્યકારણના સંબંધમાં એક ચલ કારણરૂપ હોય છે.

જેમ કે, વર્ષ અને ઉત્પાદન

↓ ↓

સ્વતંત્ર(x) પરતંત્ર(y)

(કારણરૂપ) (આધારીત)

જો કે માંગના નિયમમાં કારણરૂપ પરિબળ કિંમત ઊભી ધરી પર અને આધારિત પરિબળ માંગ આડી ધરી પર દર્શાવાય છે.

(3) સ્કેલમાપની પસંદગી :

આંકડાને આકૃતિમાં યોગ્ય રીતે દર્શાવવા કદ અનુસાર યોગ્ય સ્કેલમાપ નક્કી કરવો જોઈએ. આલેખ અતિશય નાનો કે મોટો ન થાય તેની કાળજી રાખવા નક્કી કરેલો સ્કેલમાપ સતત જાળવવો જોઈએ.

દા.ત. - 1 cm = 10 વર્ષનો સ્કેલમાપ હોય તો 10-10 વર્ષનો ગાળો દર્શાવવા 1 cmનું માપ રાખવું.

મોટી આંકડાકીય માહિતીને આકૃતિમાં ટુંકમાં રજુ કરીએ ત્યારે જે-તે ધરી પર = (ss) ની નિશાની કરવી.

પ્રશ્ન 12 - આલેખ અને આકૃતિ સ્વરૂપે રજુઆત કઈ રીતે થાય છે?

અથવા

આંકડાકીય માહિતીની આકૃતિ કે આલેખમાં રજુઆત સમજાવો.

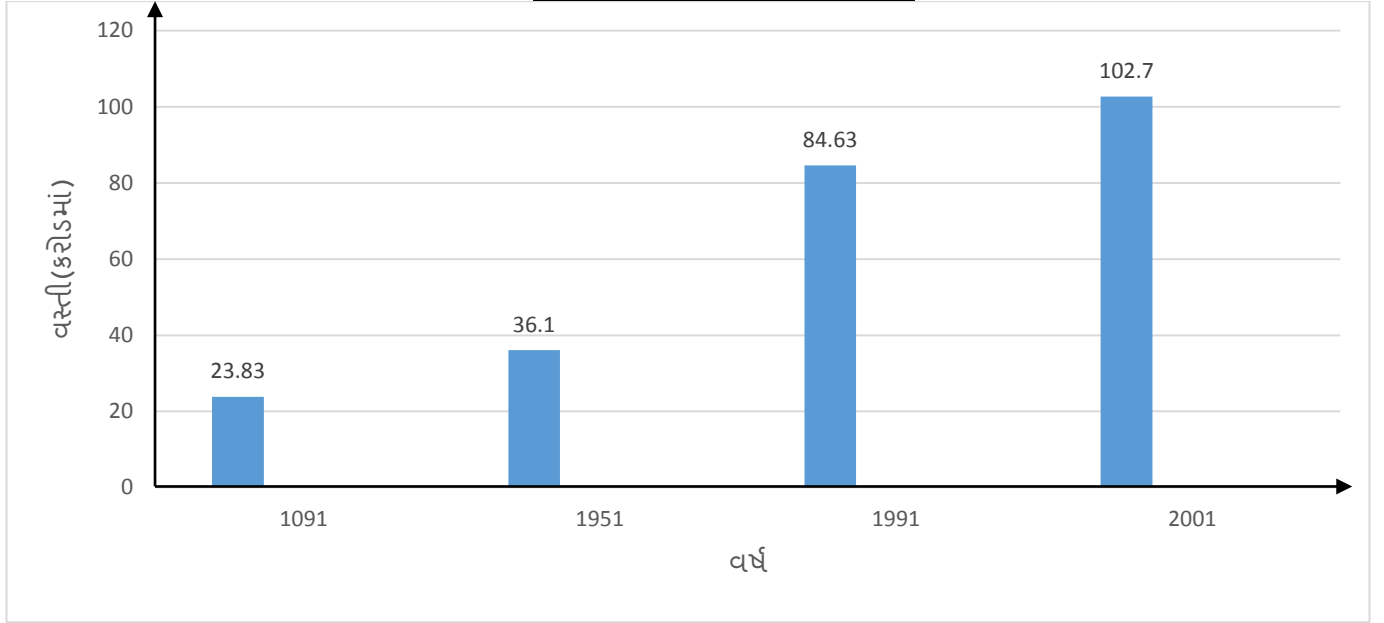
આંકડાકીય માહિતીને આકૃતિ કે આલેખ દ્વારા સરળતાથી ત્રણ સ્વરૂપે રજુ કરી શકાય.

(1) સ્તંભઆકૃતિ

સ્તંભ આકૃતિમાં સ્વતંત્ર ચલ આડી ધરી પર અને પરતંત્ર કે આધારીત ચલ ઊભી ધરી પર દર્શાવાય છે.

જેમ કે, જુદા-જુદા વર્ષમાં ભારતમાં વસ્તી.

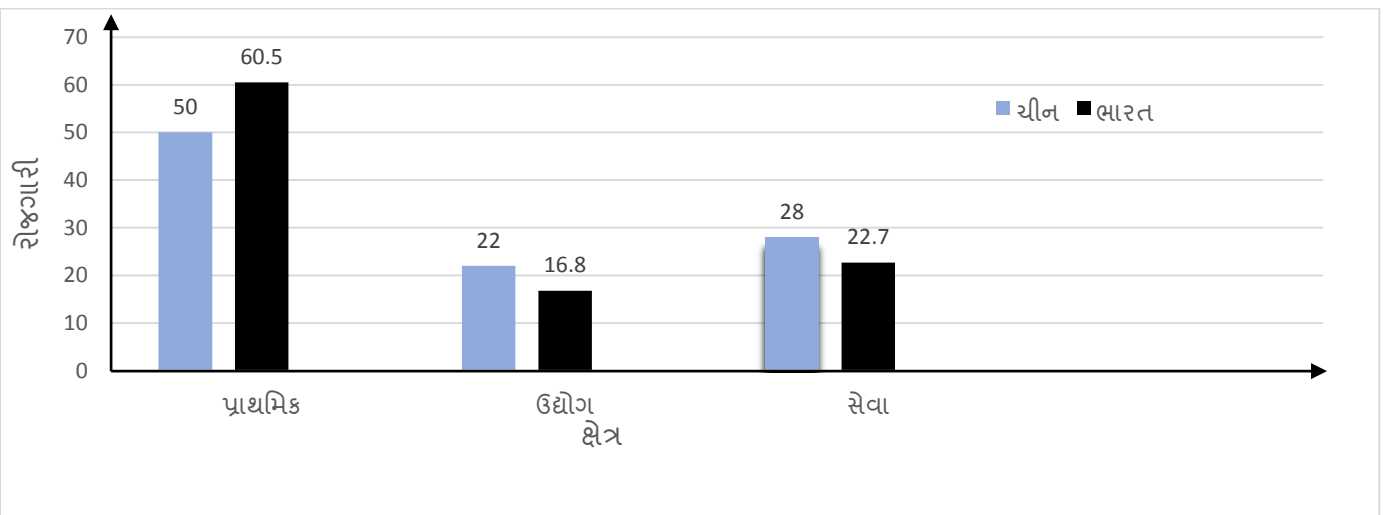
વર્ષ	વસ્તી(કરોડમાં)
1901	23.83
1951	36.10
1991	84.63
2001	102.70

(2) પાસપાસેની સ્તંભઆકૃતિ :

સામાન્ય રીતે એક સ્વતંત્ર ચલ પર બે કે વધુ આધારિત ચલ હોય તો તેવી માહિતીને રજુ કરવા પાસપાસેની સ્તંભઆકૃતિ ઉપયોગી છે.

રોજગારી		
ક્ષેત્ર	ચીન	ભારત
પ્રાથમિક	50	60.5
ઉદ્યોગ	22	16.8
સેવા	28	22.7

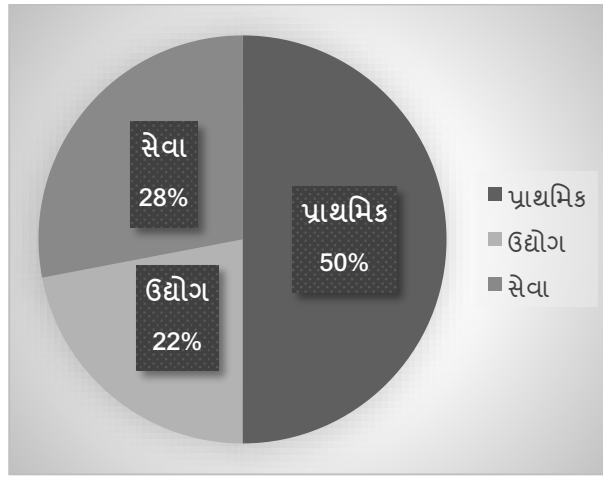

(3) વૃત્તાંશઆકૃતિ

વૃત્તાંશ એટલે વૃત + અંશ. વર્તુળના અંશને ટકાવારી સ્વરૂપે દર્શાવતા બનતી આકૃતિ એટલે વૃત્તાંશ આકૃતિ.

વર્તુળ એક સમષ્ટિ છે. અને તેનો ભાગ કોઈ ચોક્કસ બાબત છે તે દર્શાવતી આકૃતિ એટલે વૃત્તાંશ આકૃતિ.

ક્ષેત્ર	ટકાવારી
પ્રાથમિક	50%
ઉદ્યોગ	22%
સેવા	28%

પ્રશ્ન 13 – અર્થશાસ્ત્રમાં આંકડાકીય માહિતીનું મહત્વ સમજાવો.

(1) સિદ્ધાંતોની આધારભુતતામાં વધારો કરવો :

અર્થશાસ્ત્ર બે આર્થિક ચલ વચ્ચેનો કાર્યકારણનો સંબંધ તપાસી સિદ્ધાંતો રજૂ કરે છે. આ સિદ્ધાંતોની ચકાસણી અને આધારભુતતા આંકડાકીય માહિતીના આધારે નક્કી થાય છે.

દા.ત. – કિંમત અને માંગ વચ્ચેનો સંબંધ, કિંમત અને પુરવઠા વચ્ચેનો સંબંધ જ્યાં સિદ્ધાંતોને વધુ વિશ્વસનીય બનાવવા હોય તો તેને આંકડાકીય માહિતીનું પીઠબળ આપવું જરૂરી છે.

(2) દશા અને દિશાના વલણો જાણવા :

અર્થશાસ્ત્રની દશા શું છે? અર્થતંત્ર કઈ દિશામાં જઈ રહ્યું છે? તેમાં ક્યા પરિવર્તનો આપ્યા છે? વગેરે જેવી જાણકારી મેળવવા આંકડાકીય માહિતી જરૂરી છે.

અર્થતંત્રમાં અમલમાં મુકવામાં આવતી આર્થિક નીતિની સફળતા કે નિષ્ફળતા જાણવા આંકડાકીય માહિતી ઉપયોગી છે.

દા.ત. – દેશમાં રોજગારીના ક્ષેત્રમાં ખેતી, ઉદ્યોગ અને સેવાનો હિસ્સા કેટલો છે? ક્યા ક્ષેત્રનો રોજગારી અને રાષ્ટ્રીય આવકનો હિસ્સો બદલાયો છે? વગેરે આંકડાકીય માહિતી દ્વારા જ જાણી શકાય.

(3) તુલનાત્મક અભ્યાસ માટે :

“સમય, સ્થળ, ક્ષેત્ર કે અન્ય પરિબલના સંદર્ભમાં માહિતી એકત્ર કરી તેની સરખામણી દ્વારા યોગ્ય તારણો મેળવવાની પ્રક્રિયા એટલે તુલનાત્મક અભ્યાસ.”

તુલનાત્મક અભ્યાસ માટે આંકડાકીય માહિતી જરૂરી છે.

દા.ત. – ભારત અને ચીનની આર્થિક સ્થિતિ જાણવા માટે તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવા આંકડાકીય માહિતી જરૂરી છે.

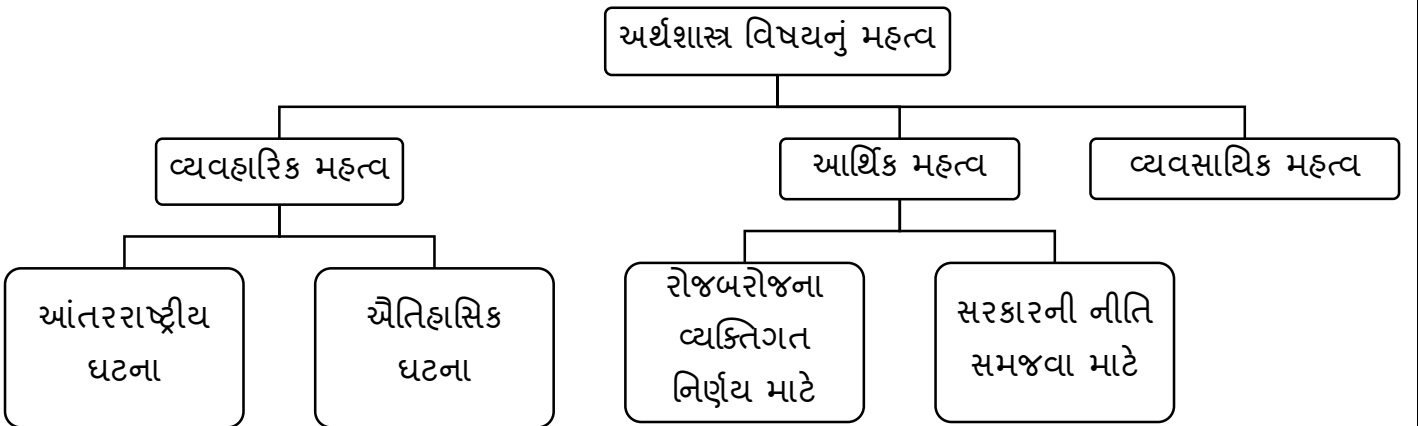
અર્થતંત્રમાં તુલનાત્મક અભ્યાસ સામાન્ય રીતે સમય અને સ્થળના સંદર્ભમાં થાય છે.

(4) સંક્ષિપ્તમાં રજૂઆત માટે :

આર્થિક અભ્યાસોમાં લાંબા વર્ણનો કરતા તેને પ્રતિકાત્મક રૂપે આલેખ કે આકૃતિમાં રજૂ કરી તેની અસરકારકતા વધારી શકાય. પરંતુ અસરકારકતા વધારી શકાય. પરંતુ અસરકારક રજૂઆત માટે આંકડાકીય માહિતી જરૂરી છે.

દા.ત. – ગરીબી કે બેકારીની જુદા-જુદા સમયની સ્થિતિ સંક્ષિપ્તમાં આલેખમાં આલેખ કે આકૃતિ દ્વારા સરળતાથી રજૂ કરવા આંકડાકીય માહિતી જરૂરી છે.

પ્રશ્ન 14 – અર્થશાસ્ત્ર વિષયનું મહત્વ સ્પષ્ટ કરો.

(1) વ્યવસાયિક મહત્વ :

સામાન્ય રીતે માંગ-પુરવઠો, આવક-ખર્ચ, વહેંચણી વગેરે બાબતો વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલી છે. અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ આ બધી બાબતોનો આર્થિક ગણતરી કરવા મદદરૂપ થાય છે. ખાસ કરીને વસ્તુ કે સેવાના કિંમત નિર્ધારણ કેવી રીતે કરવું, કાચા માલનું ખરીદ-વેચાણ અને ઉત્પાદનના સાધનોને ચુકવવાના વળતર અંગેના નિર્ણયો લેવામાં અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ મદદરૂપ થાય છે.

અર્થશાસ્ત્ર આર્થિક નિર્ણયો લેવામાં મદદરૂપ થયું હોવાથી તેનું વ્યવસાયિક મહત્વ છે. આર્થિક જગતમાં માનવીના ત્રણ મુખ્ય સ્વરૂપો છે. (1) ગ્રાહક તરીકે, (2) ઉત્પાદક તરીકે, (3) શ્રમિક તરીકે આ ત્રણેય સ્વરૂપમાં તેણે ઓછામાં ઓછી ચુકવણી કરી વધુમાં વધુ લાભ મેળવવાનો હોય છે. જેમાં અર્થશાસ્ત્ર મદદરૂપ થાય છે.

(2) આર્થિક મહત્વ :

(i) રોજબરોજના વ્યક્તિગત નિર્ણયો માટે :

આર્થિક પ્રવૃત્તિમાં સીધી રીતે ન જોડાયેલા લોકોને પણ જીવનના રોજબરોજના વ્યવહારોના નિર્ણય લેવામાં અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ સહાયક છે.

દા.ત. – ડૉક્ટર, વકીલ જેવાને બચત અને મુડીરોકાણ, ખર્ચ અને આવકની પ્રવૃત્તિથી જોડાયેલા નિર્ણય લેવામાં અર્થશાસ્ત્ર ઉપયોગી છે.

ગૃહિણીથી માંડીને સમાજના તમામ વર્ગને રોજિંદા આર્થિક નિર્ણય લેવામાં અર્થશાસ્ત્ર ઉપયોગી છે.

(ii) સરકારની નીતિ સમજવા માટે :

સરકાર દ્વારા અમલમાં મુકાયેલી નાણાકીય, રાજકોષીય અને આર્થિક નીતિ આપણા રોજિંદા વ્યવહાર પર અસર કરે છે. જેને સમજવા અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ જરૂરી છે.

દા.ત. – RBI ની નાણાકીય નીતિ બદલાતા વ્યાજના દર ઉપર અસર થાય છે.

(3) વ્યવહારિક મહત્વ :

(i) આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓ સમજવા :

વૈશ્વિકીકરણને લીધે વેપાર આંતરરાષ્ટ્રીય થઈ ચુક્યો છે. જેથી કોઈ પણ દેશમાં બનતી ઘટનાની પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ અસર તેની સાથે સંકળાયેલા દેશના અર્થતંત્ર ઉપર થાય છે.

દા.ત. – કુડ ઓઇલના ભાવમાં વધ-ઘટ થતા તેની અસર દેશના અર્થતંત્ર ઉપર થાય છે.

વિશ્વના જુદા જુદા દેશોમાં કઈ આર્થિક બાબતોમાં સમાનતા કે તફાવત છે તેની જાણકારી હોય તો વ્યવસાયિક સંબંધો વિકસાવવામાં મદદરૂપ બને છે.

(ii) ઐતિહાસિક ઘટનાઓ સમજવા :

દેશમાં થતી ઐતિહાસિક ઘટનાઓ દેશના સામાજિક અને રાજકીય માળખાને અસર કરે છે. જેમ કે, આઝાદી પહેલા ભારતની આર્થિક સ્થિતિ સમજવા અંગ્રેજોની શાસનનીતિ સમજવી પડે.

કોઈ પણ દેશમાં ભાવવધારો, ઊંચા કરવેરા કે ગરીબી જેવી આર્થિક ઘટનાઓ મોટા પાયે રાજકીય ફેરફારો સર્જે છે. જેને સમજવા અર્થશાસ્ત્ર જરૂરી છે.

